

i církevněsprávních. Připomíná mimo jiné neuspěšnou legaci kardinála Carvajala, který pokusem odvézt originál kompaktát symbolicky dokresluje směřování a nervozitu papežské kurie vůči husitským dohodám s basilejským concilem. V třetí podkapitole „Nová válka a její řešení“ autor akcentuje především pragmatickou kuriální politiku papežů Pia II. a Pavla II. vůči Jiřímu z Poděbrad a Matyáši Korvínovi, jež s oběma počítala jako s důležitými postavami protitureckého tažení, avšak vyústila ve válku. Čtvrtou a pátou podkapitolou nabízí Kalous podrobnější náhled do vztahů s diecézemi českých zemí v době, kdy církevní správa fungovala jen v provizorním režimu. Nejprve se věnuje pražské arcidiecézi a následně diecézím vratislavské a olomoucké. Poslední část „Přelom 15. a 16. století a nástup německé reformace“ je určitým dovětkem ke středověkému období, na jehož konci i přes stabilizaci papežství vyvstal nový závažný problém – reformace, která v Čechách díky příbuznosti s českým reformním hnutím nacházela velký ohlas.

Dalším pěti kapitolám zde již pozornost věnovat nebudeme, je však nutno zdůraznit, že i díky výborné redakční práci jde o dílo ucelené a interpretačně i literárně soudržné. Podíleli se na něm vedle zmíněných medievalistů také Tomáš Černušák (1526–1620), Tomáš Parma (1620–1740, 1740–1804), Jitka Jonová (1804–1918) a Jaroslav Šebek (1918–2013).

Rozsahem i způsobem zpracování naplňují středověké kapitoly, stejně jako celá publikace, výchozí postulát nahlédnout na česko-kuriální vztahy realisticky, bez přeceňování, se snahou o vystižení přiměřeného místa těchto kontaktů v mezinárodních souvislostech. Doposud takto široce koncipovaná práce v české historiografii chyběla a v podobném rozsahu nemá mnoho protějšků ani v evropském dějepisectví.

PAVEL HRUBOŇ

Jiří DYNDY, *Slovanské pohanství ve středověkých ruských kázáních*, Scriptorium, Praha 2019

407 s., ISBN 978-80-88013-87-7

Slovanské náboženství se nemůže pochlubit bohatstvím pramenů, které po sobě zanechaly jiné archaické náboženské systémy. Chybí zde texty typu indických véd, řeckých eposů nebo skandinávské *Eddy*. Vše, co se o kultovní a mytologické soustavě dávných Slovanů můžeme

dozvědět, jsou zprávy a postřehy soudobých zpravodajců, pocházejících z různých kulturních a jazykových prostředí. O slovanském pohanství se tak zmiňují byzantští historici i arabští encyklopedisté, v latině vzdělaní dánští a němečtí kronikáři a svatopisci, jakož i slovanští duchovní písaři latinsky či staroslověnsky své letopisy a homilie. Všichni tito autoři mají jedno společné – na svět slovanského archaického náboženství se dívají „zvenčí“, nerozumí jeho vnitřní strukturu, pravděpodobně ani neznají jeho základní texty a jeho praktiky v nich vyvolávají smíšené pocity odporu a fascinace. Je to pro ně především upadlý a odcházející svět, jehož duchové a běsi jsou po právu vyhnáni do temnot a nebytí a jehož modly jsou povaleny, aby nastoupilo pokojné světlo jediné pravé spásy. Proto v těchto textech není důležitý původní obsah slovanského pohanství, ale to, co představuje jeho odpornou podobu, či to, co ještě nedovoleně přežívá a mělo by být vykořeněno jako koukol a plevel zamořující čistou setbu pravé víry. Vzhledem ke skutečnosti, že tento typ textů tvoří základní pramenný korpus pro poznávání slovanského pohanství v době jeho zenitu v raném středověku, představuje každá edice uvedených zdrojů cenný vklad k našemu poznání fenoménu archaické kultury ve slovanském okruhu.

Této nelehké práci se ujal Jiří Dynda v edici staroruských homilií dotýkajících se problematiky slovanského pohanství. Není to v jeho případě poprvé. Již v roce 2017 vydal Dynda publikaci věnovanou latinským textům (*Slovanské pohanství ve středověkých latinských pramenech*), která uváděla celou řadu vybraných svědectví z kronikářských, homiletických či legendistických děl v originále i v českém překladu. V případě staroruských kázání Dynda svůj přístup poněkud pozměnil, což mu umožnila i odlišná povaha materiálu. Tentokrát nejde o torzovité úryvky z žánrově odlišných děl, ale o texty jednoho žánru, vznikající v obdobné kulturně geografické situaci. Autor se proto neomezil na prostou edici a překlad staroruských kázání a v knize jim předeslal rozsáhlou studii o slovanském pohanství, jak se s ním setkáváme právě ve východoslovanské středověké homiletice.

Dynda se nejprve věnuje samotným rukopisům a rukopisným sborníkům, následuje velmi zajímavá a také velmi případná (neboť často zanedbávaná) analýza pojmu dvojvěří, který má velice bouřlivou historii. Na řadu přichází rozbor archaických teoným, s nimiž se ve staroruských kázáních setkáváme (Perun, Chors/Dažbog, Svarog, Svarožic, Simargl, Volos/Veles, Mokoš, Stribog, Trojan), s náznakem funkcí možných božských postav, které se za jmény skrývají. Poté se

Dynda věnuje tzv. lidové démonologii, v níž si všímá běsů, upírů, víl a obecně nižší mytologie. Pozoruhodná je pak následující kapitola, která tematizuje nejasnou postavu Roda a Rožanice. Nakonec se autor zabývá dalšími projevy archaického kultu, jak jej zachycuje rané středověká homiletika: pohřebními zvyklostmi, slavnostmi, hostinami, svatbami a magií.

Do druhé části knihy vybral Dynda deset reprezentativních kázání, přičemž u dvou navíc uvedl alternativní variantu. Všechna kázání jsou otištěna v originále s vůbec prvním českým překladem. Stejně přínosnou práci odvedl Dynda už ve své předchozí publikaci, do níž zařadil originály a překlady u nás dosud nepublikovaných textů (např. staropolských kázání či životopisů bamberského biskupa Otty). Nyní se českému čtenáři dostávají do ruky homilie jako *Kázání jakéhosi milovníka Krista horlícího pro pravou víru* nebo *Kázání svatého Řehoře Bohoslovce sepsané s výkladem o tom, jak pronárodové dříve byli pohany a klaněli se modlám a oběti jim kladli, což i nyní mnozí činí* či *Kázání svatého otce našeho Jana Zlatoústého, arcibiskupa konstantinopolského, o tom, jak dříve pohané věřili v modly*.

Přínos Dyndovy knihy je nepochybný. Uvádí do českého prostředí texty, které rozšiřují poznání slovanského pohanství a zpřístupňují nám z první ruky informace nezbytné ke zkoumání duchovního světa slovanského etnika, což je zásadní výbava i pro české medievisty. S tím souvisí též možnost komparace staroruských homilií s materiálem českým a středoevropským nejen co do obsahu, ale i z hlediska formy a struktury. Až příliš dlouho nechávala česká medievistika stranou bohatý pramenný materiál východoevropský a balkánský, což vedlo k jisté deformaci v nazírání na povahu a místo české středověké společnosti v evropském kontextu.

Dynda předkládá rovněž vlastní portrét slovanského archaického náboženství. Děje se tak sice na omezeném prostoru, to však nic neubírá na jeho hloubce a důraznosti. Autor skutečně shrnuje dosavadní bádání o slovanském pohanství, prokazuje nezvyklý vhléd do tematiky, představuje základní milníky při debatách o ožehavých otázkách (dvojvěří, synkretismus) a precizně posuzuje nejrůznější teorie a závěry. Dyndův text prozrazuje brilantního stylistu a pronikavě myslícího badatele zároveň. Přestože má autor pro teoretickou část jen nevelký prostor, čtenář si odnáší dojem, že nic nebylo opomenuto, nic nezůstalo nezodpovězeno a autorův argumentační postoj stojí na neochvějných základech.

Publikace Jiřího Dyndy je jedinečným počinem, jenž navazuje na předchozí svazek

latinských textů, tematiku ale rozšiřuje a doplňuje. České prostředí je tak obohaceno o významný pramenný a badatelský materiál, který by neměl zůstat bez pozornosti a ležet ladem.

MICHAL TÉRA

Olivier MARIN, *Geneze pražského reformního hnutí (1360–1419)*, přeložila Karolina Srncová, Karolinum, Praha 2017 (= *Medievistika*)

521 s., ISBN 978-80-246-3136-3

„Proč se husitství zrodilo v Praze?“ Touto otázkou otevírá francouzský historik Olivier Marin své široce pojaté přemýšlení o myšlenkovém kvasu v Čechách v době, kterou v české historiografii označujeme jako předhusitskou. Autor ale koncept usměrněný a limitovaný adjektivem „předhusitský“ nechává stranou, neboť jeho úvahy o reformním hnutí v Čechách se odehrávají na daleko komplexnějším poli. To mu dává možnost sledovat vzájemně provázané jevy a interpretovat je bez retrospektivy pozdějšího vyústění v husitství. Marin přitom nepopírá, že husitství je důležité a centrální téma, jemuž lze porozumět (mimo jiné) analýzou jevů, jež provázely jeho vznik. Na období „před husitstvím“ nicméně nahlíží nezávisle na tom, jak vše skončilo. Opoustí lineární kauzalitu tzv. předchůdců husitství, čímž se mu otevírá o hodně širší badatelské pole. Pozornost tak Marin průřezově zaměřuje i na fenomény, které zpravidla do úvah o českém reformním hnutí nepatřily, například na snahu o korekci uvnitř diecézního kléru nebo na působení německy mluvících mistrů na pražské univerzitě.

Olivier Marin pracuje s jinou perspektivou, než jakou je nevyhnutelně směřování české reformy k husitství. Jedním z „nehusitských“ impulzů, jež vnímá jako velmi důležité pro formování reformních myšlenek a jejich nositelů v Čechách, byl spor mezi mendikantskými řády a světským klérem o výkon duchovní správy, který se v Evropě rozhořel ve 13. století a do něhož se postupně zapojili i významní teologové a intelektuálové své doby, Jana Viklefa nevyjímaje. Právě v kontextu tohoto sporu a vlivu protimendikantské tradice na pražské reformátory, včetně Tomáše ze Štítného, Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova, Mikuláše z Drážďan a Jana Husa, autor nahlíží na formující se pražské reformní hnutí. Matěj z Janova je v knize představen jako pilný čtenář spisů pařížských intelektuálů, na prvním místě Viléma